

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ

А Розглядається професійне самовдосконалення особистості як невід'ємної складової професійної підготовки курсанта-пілота. Дослідження спрямоване на вирішення проблеми професійного самовдосконалення курсантів-пілотів у вищому авіаційному навчальному закладі.

Ключові слова: курсант-пілот, самовдосконалення, професійне самовдосконалення, самовиховання, самоосвіта.

Роман Балагура. Содержание и структура готовности к профессиональному самосовершенствованию будущих пилотов гражданской авиации.

А Рассматривается профессиональное самосовершенствование личности как неотъемлемой составляющей профессиональной подготовки курсанта-пилота. Исследование направлено на решение проблемы профессионального самосовершенствования курсантов-пилотов в высшем авиационном учебном заведении.

Ключевые слова: курсант-пилот, самосовершенствование, профессиональное самосовершенствование, самовоспитание, самообразование.

Roman Balagura. The content and structure of readiness for professional self-improvement of future civil aviation pilots.

S In this article deals with professional self-identity as an integral part of training a cadet pilot. The study aims to address the cadet's professional self-aviation pilots in high school.

Key words: self-improvement, professional self-improvement, self-education, self-studying.

Постановка проблеми. На початку нового тисячоліття на всіх рівнях збільшилась відповідальність льотного складу за надійне виконання своїх професійних обов'язків, що у свою чергу стало центральною умовою безпеки польотів цивільної авіації. Статистичні дані Міжнародної академії проблем людини у авіації і космонавтиці свідчать, що рівень безпеки польотів за останні 10 років знизився у 8 разів. 2/3 усіх льотних пригод і катастроф здійснюється: через неправильно прийняті рішення екіпажем літака в критичних ситуаціях; через неправильно виконані професійні дії в умовах ліміту та дефіциту часу, а також в умовах жорсткого впливу стресу; через невміння пілотами правильно і вчасно передавати команди екіпажу літака тільки конкретизовану й адресну інформацію для прийняття відповідного рішення.

Відтак, провідні держави світу прийняли комплекс заходів щодо підвищення рівня професійної підготовки льотного складу. При цьому, безпека польотів розглядається із позицій системної орієнтації, де психолого-педагогічним умовам забезпечення якості професійної підготовки льотного складу відводиться провідне місце.

Забезпечення безпеки польотів багато в чому залежить від надійності та ефективності професійної підготовки льотного складу. Наголосимо, що для льотної професії характерні такі специфічні професійні особливості: підпадання під небезпеку, що обумовлена відривом людини від землі та її переміщення в просторі на висотах, що вражають уяву, а також швидкістю польоту повітряного судна; складність авіаційної техніки, вірогідність відмови якої достатньо велика і пов'язаною з цим загрозою для життя; незвичайні умови професійної діяльності; дія на пілота

аеродинамічних сил; швидкий темп діяльності у польоті, коли необхідно своєчасно виконувати декілька суміщених за часом дій; готовність до прийняття нестандартних рішень при виникненні непрогнозованих ситуацій у польоті і до виконання дій з їх реалізації; висока соціальна відповідальність за виконання своїх професійних обов'язків; ретельна регламентація професійної діяльності статутними положеннями і керівними документами. Цей далеко не повний перелік особливостей льотної діяльності визначає виключно високі вимоги до професіоналізму пілота. Глибинна сутність професіоналізму полягає у високій організованості, грамотності, самодисципліні, мужності, етичності мотиву вчинку, прийнятті на себе відповідальності за власні рішення, а головне – у творчому розвитку особистісних функцій для перетворення ситуації будь-якої складності у керовану і безпечну.

Вирішення цієї проблеми можливе лише за умови готовності фахівця до роботи над собою та вміння самовдосконалюватись. Як підтверджує практика значна кількість, а саме біля 65% спеціалістів не використовують цього потенціалу у своїй діяльності. Отже, існує потреба у подальшому вивченні проблеми готовності до професійного самовдосконалення пілота, визначення змісту та структури цього феномену.

Таким чином, дослідження теоретико-методологічних і прикладних аспектів самовдосконалення особистості як педагогічної проблеми залишається актуальною темою сучасної педагогічної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автором аналізувалися думки вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема І. Беха, М. Боришевського, Т. Вайніленко (Т. Шестакова), О. Кучеря-

вого, Л. Печеної, В. Пономаренка, О. Савінова, В. Семиченка, І. Зазюна, І. Чемерилової, А. Зізіко, Д. Опрощенка, Ш. Бюлер.

Мета написання статті. Аналіз змісту та структури готовності до професійного самовдосконалення майбутніх пілотів цивільної авіації.

Виклад основного матеріалу. Актуальність проблеми підготовки майбутнього пілота до професійного самовдосконалення зумовлена підвищенням державних і суспільних вимог до безпеки польотів. Сьогодні підготовка молодого спеціаліста в авіаційному ВНЗ має забезпечити його не лише визначеною системою професійних знань, умінь і навичок, а й активізувати його життєву позицію, підготувати майбутнього фахівця до постійного вдосконалення своєї професійної компетентності.

Аналіз наукових джерел і літератури, а також системи підготовки майбутніх пілотів у авіаційному ВНЗ виявив наявність певних суперечностей, які гальмують цей процес і потребують вирішення, а саме: між високими вимогами суспільства й держави до неперервного професійного самовдосконалення пілотів і недостатньою підготовкою до нього в період їх навчання у авіаційних вишах; між необхідністю оволодіння майбутніми фахівцями сучасними методиками професійного самовдосконалення й відсутністю науково обґрунтованих практичних рекомендацій із цих питань; між формально задекларованою вимогою до організації навчально-професійної діяльності курсантів, покликаною стимулювати розвиток і саморозвиток майбутніх спеціалістів і відсутністю для цього організаційно-педагогічних умов.

У межах даної статті обґрунтуємо зміст і структуру поняття професійної готовності майбутнього пілота до професійного самовдосконалення, визначимо компонентний склад готовності, її критерії та показники.

Психолого-педагогічними дослідженнями встановлено, що в основі будь-якої діяльності лежить готовність людини до її виконання. Готовність – це система, сутність якої в певній мірі визначається специфікою діяльності, показником якої вона є і яка формується на основі зовнішніх і внутрішніх умов [4, с. 15]. На наш погляд, процес формування готовності майбутнього пілота до професійного самовдосконалення варто розглядати у контексті складнішого та багатогранного процесу формування готовності до професійної діяльності. Ці два поняття співвідносяться між собою відповідно як часткове і загальне, і формуються у межах єдиної системи – професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців.

Подібну думку простежуємо в працях І. Бега, О. Кучерявого, І. Чемерилової [2; 7; 13]. О. Кучерявий у своєму дослідженні висловлює думку, що зовнішнє функціонування професійно-педагогічної готовності фахівця до майбутньої діяльності, як системи, залежить від рівня сформованості у нього практичної готовності. На думку вченого, навіть високий рівень цієї готовності повністю не забезпечує подальший розвиток професійної готовності як цілісної системи. Цю функцію виконує третій структурний компонент – готовність майбутнього спеціаліста до самовдосконалення.

О. Кучерявий вважає, що це складна мікросистема, яка об'єднує психологічний і практично-технологічний компоненти. Вона передбачає роботу фахівця над собою на стадії самостійного професійного самовизначення і самовдосконалення [7, с. 18–19].

Першою до питання формування готовності майбутнього спеціаліста до професійного самовдосконалення звернулася у 90-х роках минулого століття російська вчена І. Чемерилова, яка наголошує, що готовність до професійного самовдосконалення як складова частина професійної діяльності, по своїй суті, є індивідуально-творчим процесом. Дослідниця пропонує систему формування готовності майбутнього фахівця до професійного самовдосконалення, яка складається з трьох блоків підготовки: теоретичної (оволодіння необхідними знаннями), практичної (формування вмій, важливих для вирішення завдань професійного самовдосконалення) та психологічної (формування і розвиток мотивації професійного самовдосконалення) [13, с. 32].

Т. Вайніленко визначає готовність до професійного самовдосконалення як цілісне, відносно стійке особистісне утворення, що має складну структуру, важливими складовими якої виступають мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний та операційно-діяльнісний компоненти. Мотиваційно-ціннісний компонент, на думку авторки, служить головним спонукальним чинником активізації професійного самовдосконалення фахівця та забезпечує позитивну спрямованість особистісно-професійних перетворень. Когнітивно-інтелектуальний компонент забезпечує ефективність внутрішнього плану дій щодо самовдосконалення і підвищує їхню осмисленість, цілеспрямованість, варіативність. Його головними елементами вчена називає аутокомпетентність (знання про сутність і зміст професійного самовдосконалення, його основні форми та ознаки, етапи реалізації та умови ефективності), розвинуту професійну свідомість, самосвідомість, мислення майбутнього спеціаліста. Операційно-діяльнісний компонент є провідним функціонально-забезпечуючим чинником, що обумовлює високу результативність і творчий характер дій щодо самовдосконалення. Головними елементами цього компонента авторка визначає аутовправність (система засвоєних способів виконання окремих дій по самовдосконаленню, що базуються на сукупності набутих у цій сфері знань і навичок) та аутокреативність, що виявляється у здатності породжувати незвичні ідеї, швидко вирішувати проблемні ситуації та приймати нестандартні рішення щодо власного професійного самовдосконалення [5, с. 17].

Виходячи з усього вищесказаного, окремим компонентом готовності майбутнього пілота до професійного самовдосконалення доцільно вважати рефлексивно-регулятивний. Його критеріями, на наш погляд, виступають: наявність рефлексивних здібностей (адекватність самооцінки, здатність до самопізнання, здатність до самоаналізу, схильність до самокритики); наявність саморегуляційних умінь (здатність до само-

активності, наявність самоорганізаційних умінь, здатність до самоуправління, здатність до самоконтролю).

Маємо можливість визначити готовність майбутнього пілота до професійного самовдосконалення як цілісне стійке особистісне утворення, інтегративну якість особистості майбутнього спеціаліста, яка включає систему мотивів, потреб, умінь і навичок професійного самовиховання та самоосвіти, здатність до саморозвитку специфічних для управління літальним засобом і властивим їм характеристик. Структуру готовності майбутнього пілота до професійного самовдосконалення складають мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльсний і рефлексивно-регулятивний компоненти.

Самовдосконалення розглядається насамперед як процес свідомого, керованого самою особистістю розвитку, в якому в суб'єктивних цілях та інтересах самої особистості цілеспрямовано формуються й розвиваються її якості та здібності.

Суттєві ознаки цього процесу, що виокремлюються у педагогічних дослідженнях, цілком кореспондують із сутнісними рисами, що були проаналізовані вище. Зокрема, М.Й. Боришевський зазначає, що суттєвою ознакою процесу самотворення, що розуміється як синонім самовдосконалення особистості, є його дієвий характер, органічне проникнення у вияви активності, поведінки та діяльності особистості. Вважаючи самотворення однією з умов гармонійного розвитку особистості, вчений підкреслює, що цей процес – внутрішнє, діяльне начало, стрижнева сутнісна здатність, що забезпечує можливість неперервних змін у структурі особистості як динамічної, саморегульованої та відкритої системи [3, с. 123].

Самовдосконалення неможливо уявити поза суб'єктністю особистості як здатністю активно суб'єкта творити себе і водночас спричиняти позитивні зміни в усьому оточуючому і завдяки цьому переживати цінність життєвих виявів своєї індивідуальності, власної неповторності. Як зазначає М.Й. Боришевський, самотворення – це розгортання власної суб'єктності, зростання її рівня, ефективності [3, с. 232].

На думку Ш. Бюлер, основою самотворення є вроджене прагнення людини до самоздійснення [1]. Самоздійснення дослідника розуміє як підсумок життєвого шляху, коли «цінності й цілі, до яких прагне людина, усвідомлено чи неусвідомлено, отримали адекватну реалізацію» [1, с. 153]. Впродовж життєвого шляху особистості визначальною може бути одна з чотирьох базових тенденцій – задоволення потреб, адекватного самообмеження, творчої експансії і встановлення внутрішньої гармонії.

Аналізуючи процес неперервної професійної підготовки пілотів А. Зізіко і Д. Опрощенко зазначають, що невід'ємною складовою професіоналізму є самоорганізація процесу неперервного духовно-професійного самовдосконалення авіатора у контексті сучасних освітніх технологій. Цей процес надає кожному суб'єкту навчальної діяльності унікальну можливість піднятися в небо, у повній мірі відчутти «духовну свободу і творчу

розкутість, незалежність та справжню самість», що народжується тільки в польоті. Цей процес саморозвитку має бути спрямований на самотворення і самоактуалізацію особистості, яка володіє здатністю до ефективної адаптації до нових умов льотної діяльності, менталітетом творця і транслятора професійних і загальнокультурних цінностей; має яскраво виражене бажання самостійно планувати, проектувати і реалізовувати індивідуальну стратегію власного буття, власне особистісне і професійне зростання [6, с. 237].

Процес самовдосконалення, на думку В. Пономаренка – це динамічний і багаторівневий процес, який потребує науково-методичного і технологічного обґрунтування [10, с. 315]. Ці дослідження свідчать, що необхідність у формуванні творчої індивідуальності, здатної до інтенсивного самовизначення, продуктивної самореалізації і неперервного самовдосконалення стає більш ніж очевидною. Це ставить питання про підготовку пілота нового типу, свідомість якого спрямована на професійний і особистісний саморозвиток.

Загальновідомо, що пілотів сучасного літака необхідно не лише мати високий рівень льотних навичок, психофізіологічної надійності, вміння працювати із сучасним обсягом інформації, нетрадиційно підходити до вирішення різних ситуацій, але й організовувати професійну діяльність на прогностичній основі. У період інформаційного вибуху, коли інформація подвоюється кожні п'ять років, немає можливості за порівняно короткий період навчання у вищих навчальних закладах ознайомити майбутніх пілотів зі всією інформацією, яка необхідна їм у професійній діяльності. Дослідженням встановлено що лише 38% майбутніх фахівців володіють навичками пошуку нової інформації. Тому на перший план у професійній підготовці курсантів-пілотів виходять завдання – сформуванню навички самоосвіти, швидкого сприйняття нових ідей, прищепити потребу до самовдосконалення, навчити курсантів самоконтролю, саморегуляції, самоуправлінню, самостійності та саморозвитку.

Широка демократизація суспільних процесів докорінно змінила ціннісні критеріальні підходи до системи освіти. В умовах розбудови національної системи освіти особливого значення набуває проблема формування професіоналізму особистості та діяльності майбутнього фахівця. Цей процес відбувається під впливом низки об'єктивних (якість одержаного виховання, самовиховання та освіти на всьому педагогічному маршруті з дитинства у професію, соціально-економічні умови життя й діяльності, стан психолого-педагогічної та професійно-теоретичної науки) і суб'єктивних чинників (талант і здібності курсанта, його спрямованість, відповідальність, компетентність, майстерність чи умілість при розв'язанні професійних задач).

Сучасна криза освіти – не криза навчальних закладів. Логіка розвитку системи освіти передбачає орієнтацію на нові цільові установки і реалії, які визначають життя навчальних закладів. Вирішити кризу сучасної системи освіти можна лише шляхом її модернізації, послідовної реалі-

зації культурологічної орієнтованої концепції, розглядаючи не окремо початкову, середню, середню спеціальну і вищу освіту, а систему в цілому, як цілісне явище [12, с. 12].

Короткий, зовсім не глибокий аналіз історичних подій, фактів, уже дозволяє зробити висновки, що історичний розвиток людського суспільства набуває постійного вдосконалення. У зв'язку зі зміною підходів до вивчення самої «людини» змінюються суттєві реалії духовності, моралі, загальної свідомості, накопичуються артефакти, їх зберігають, охороняють, передають з покоління в покоління.

Тривалий час вважалося, що виховання особистості майбутнього пілота в процесі його професійного навчання забезпечується засвоєнням системи теоретичних і технічних знань. І чим більшою була інформаційна насиченість такого навчання, тим кращою здавалася підготовка пілота. Але практика засвідчила хибність такого підходу. Реальне життя ставить у такі ситуації, коли самих теоретичних знань замало, потрібні практичні вміння й навички. Крім того, молодий пілот починає усвідомлювати, що саме він, його особистість, є своєрідним «інструментом» організації взаємодії з літаком. Так виникає непередбачена попереднім досвідом навчання проблема вивчення і вдосконалення власних навичок і поведінки під час керування літальними апаратами [8, с. 7].

Виховання і самовиховання – дві сторони формування особистості. Навчити професії пілота остаточно неможливо, але навчитися їй можна. Стане пілот професіоналом чи ні, залежить не лише від системи навчання, а й насамперед від зусиль тих, хто навчається. Потрібно усвідомити орієнтири самовдосконалення та шляхи його здійснення. А коли ще як не на студентській лаві актуалізувати розвиток професійно значущих здібностей, умінь, особливостей авіаційного мислення? Так виникла ідея професійного навчання майбутнього пілота, зорієнтованого на його особистісний розвиток [2, с. 118].

В умовах оновлення освіти, активних пошуків педагогами шляхів і засобів підвищення ефективності підготовки професійних кадрів в авіації особлива роль належить формуванню професійної готовності майбутнього пілота в системі самовиховання та самовдосконалення.

Категорія «самовдосконалення» у філософській, педагогічній і психологічній літературі трактується досить різнопланово. Самовдосконалення – формування людиною своєї особистості відповідно до свідомо поставленої мети. Самовдосконалення – це відносно запізнене придбання онтогенезу, яке пов'язане з певним рівнем самосвідомості, критичного мислення, здібності та готовності до самовизначення, самовираження, саморозкриття, самовиховання [3, с. 217]. Самовдосконалення – свідомо діяльність, яка спрямована на повнішу реалізацію себе як особистості [4, с. 25].

Базуючись на активізації механізмів саморегуляції, самовдосконалення припускає наявність усвідомлених цілей, ідеалів, сенсу існування осо-

бистостей. На нашу думку необхідні складові самовдосконалення – це самоаналіз особистісного розвитку, самозвіт, самоконтроль, який являє собою усвідомлення та оцінку суб'єктом особистісних дій, психічних процесів і станів.

О.М. Савінов наголошує, що система самовдосконалення має взаємопов'язані етапи: 1) самопізнання; 2) планування роботи над собою; 3) реалізація програми; 4) контроль.

Підтримуємо цю думку. Треба зазначити, що самовдосконалення – це ще й виховання волі, почуттів, а самоконтроль виступає як регулювання особистістю, її поведінки, мотивів, спонукань, складова система моральних відносин суспільства. Перемога над собою, переборення душевних лінощів, придбання звички до постійної праці – дуже важливі фактори ефективності самовиховання, але не єдині. Творчий підхід до самовдосконалення – це правильний спосіб швидкого та ефективного духовного росту особистості.

Організація професійного самовдосконалення, як особливої системи дій майбутніх пілотів під час навчання у вищих навчальних авіаційних закладах пов'язана із її розглядом у плані цільового призначення. Роль у цільовому орієнтирі самовиховних зусиль курсанта відіграє його професійна готовність до самостійної праці, як складна цілісна якість фахівця-професіонала [11, с. 95]. Розгляд феномену цієї якості крізь призму антропологічного підходу до неї дозволяє стверджувати, що професійна готовність до професійної діяльності представляє собою цілісну, інтегральну та динамічну множину взаємопов'язаних компонентів. Мова йде про систему, що визначається, як заданою метою особистісно зорієнтованого виховання й умовами її реалізації, так і особистістю фахівця – суб'єкта професійної діяльності, психологічним і практичним забезпеченням його активності у напрямку використання зовнішніх умов і вдосконалення особистого фахового потенціалу в інтересах неперервного розвитку особистості.

Під професійною готовністю курсанта розуміємо інтегративну особистісну якість та істотну передумову ефективності діяльності після закінчення ВНЗ. Професійна готовність допомагає молодому спеціалісту успішно виконувати свої обов'язки, правильно застосовувати знання, досвід, зберігати самоконтроль і знаходити своєчасно оптимальні рішення в складних непередбачуваних ситуаціях.

Система професійно-педагогічної готовності випускників ВНЗ включає взаємопов'язані компоненти, а саме: психологічну готовність; практичну готовність до виконання професійних обов'язків; готовність до подальшого вдосконалення себе як спеціаліста, фахівця.

До складу структурних компонентів готовності можна віднести такі, як: наявність установки на професіоналізм; усвідомлена потреба курсанта в оволодінні комплексом професійно важливих якостей; розуміння самого себе, як творчої людини – фахівця в активній формі; стійкі, важливі для здійснення професійної діяльності особливості пізнавальних, вольових та емоційних процесів; адекватні вимогам професійної праці

здібності, темперамент, риси характеру; психологічна спрямованість професійної свідомості курсанта.

Практична готовність майбутніх пілотів до виконання професійних завдань – це належний рівень сформованості комплексу вмінь та якостей, які забезпечують професійний рівень професійної діяльності. Отже, зовнішнє функціонування професійної готовності курсанта до майбутньої діяльності, як системи, залежить від рівня сформованості у нього практичної готовності. У свою чергу, навіть високий рівень цієї готовності повністю не забезпечує подальший розвиток професійної готовності як цілісної системи. Цю функцію виконує третій структурний компонент – готовність майбутнього пілота до самовдосконалення. Це також складна мікросистема, яка об'єднує психологічний і практично-технологічний компоненти. Вона передбачає роботу фахівця над собою на стадії самостійного професійного самовизначення і самовдосконалення. Структура професійної діяльності – один із вихідних пунктів розуміння професійної готовності майбутніх пілотів до праці.

Психолого-педагогічний аналіз професійної діяльності дозволив конкретизувати готовність як систему, зрозуміти її не як сутність абстрактних якостей фахівця, а як структуру його особистих виявів, сплав умінь, як особистісних цінностей у загальному образі професійного «Я». Це пояснює введення в систему професійної готовності до самостійної праці третього компонента, який, на нашу думку, може відповідати за якісну перспективу професійного розвитку спеціаліста. Випускник тільки тоді здатний із часом і в залежності від нових умов діяльності ефективно виконувати професійні функції, коли він уміє, з одного боку, оцінювати себе за потенційними можливостями розвитку, як фахівця, а з іншого – самовдосконалювати якості, які вже склалися, наголошує О.Г. Кучерявий [7, с. 78].

Таким чином, організація самовдосконалення – складова частина цілісного розвитку фахівця, вектор спрямування якої – інтегральна готовність до самостійної праці. Готовність до самовдосконалення – вищий рівень розвитку готовності до самовиховання. Поняття готовності до самовдосконалення треба розглядати і в широкому розумінні цього терміну, виділяючи у ньому соціально-культурний, професійно-духовний і особистісно-розвивальний аспекти. Треба відмітити наступність зв'язків як у системі «професійна готовність майбутнього пілота до самостійної праці», так і у мікросистемі «готовність курсанта до самовдосконалення». Однак наступність зв'язків не здійснюється автоматично, а потребує значних зусиль з боку суб'єкта самовиховання – курсанта. Стратегія і тактика теорії професійного самовдосконалення будується на положеннях концепції цілісності і особливостях її реалізації в професійній підготовці майбутніх пілотів, відзначає В. Пономаренко [9, с. 61].

На нашу думку, результативність та ефективність процесу формування професійної готовності курсанта-пілота в період навчання в закладах освіти залежать від підходів і технологій

попереднього етапу професійного становлення молоді людини – фахового відбору [10, с. 24].

На підставі змісту, висновків цього дослідження формувалися ідеї, творчі пошуки для подальшої наукової роботи. А саме з урахуванням антропологічного фактору у розвитку й формуванні особистості було розроблені та обґрунтовані критерії, модель та методика реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх пілотів. Результати виконаної роботи дозволяють запланувати деякі перспективні шляхи поглиблення досліджень в обраному напрямку.

Висновки. Таким чином, аналіз змісту та структури готовності до професійного самовдосконалення майбутніх пілотів цивільної авіації показав, що попри всю варіативність і багатогранність висвітлення вченими проблеми підготовки майбутніх фахівців до різних форм професійної самоактивності невизначеними є питання сутності професійного самовдосконалення.

Наукового вирішення потребують існуючі в педагогічній теорії і практиці суперечності між соціальним запитом на пілота, здатного до неперервного професійного самовдосконалення, і недостатнім рівнем його сформованості у випускників авіаційних ВНЗ; визнанням особистісної детермінованості професійного самовдосконалення пілота та невизначеністю змісту й структури його готовності до самовдосконалення; усвідомленням викладачами необхідності у формуванні готовності курсантів до самовдосконалення на особистісно зорієнтованій та інтегративній основі й нерозробленістю відповідних організаційно-методичних засад її формування.

Отже, для того, щоб задіяти механізми самовдосконалення у професійній підготовці курсантів-пілотів, необхідно реалізувати відповідні педагогічні умови і спрямувати їх на розвиток суб'єктності курсантів, що активізує їхню самостійність і спрямує її на розвиток професійно-значущих якостей, знань, навичок і вмінь, а також на розвиток особистісних ціннісних орієнтирів і суб'єктного досвіду у навчальній діяльності.

Література

- Buhler Ch. Der menschliche Lebenslauf. – Jena: Fischer, 2013.
- Бех І.Д. Виховання особистості: у 2-х кн. – Кн. 2. – К.: Либідь, 2003. – 342 с.
- Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія / М. Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с.
- Вайніленко Т.В. Діагностика готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення: методичні рекомендації / Т.В. Вайніленко. – К.: НПУ, 2005. – 52 с.
- Вайніленко Т.В. Сутність та зміст професійно-педагогічного самовдосконалення / Т.В. Вайніленко // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. – Чернівці: Рута, 2005. – Серія: Педагогіка і психологія. – С. 13–20.
- Зизико А.Г. Инновационный подход к научно-методической организации процесса непрерывного самосовершенствования человека летящего (на примере авиации общего назначения) / А.Г. Зизико, Д.Л. Опрошенко // Вестник МАПЧАК. – 2005. – № 1. – С. 64–69.
- Кучерявий О.Г. Теоретичні і методичні основи організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів: дис... докт. пед. наук / О.Г. Кучерявий – К., 2002. – 406 с.
- Печена Л.С. Тижневик професійного самовдосконалення: методичні рекомендації / Людмила Сергіївна Печена. – Кировоград: ДЛАУ, 2011. – 40 с.
- Пономаренко В.А. Психологія духовності професіонала / В.А. Пономаренко. – М.: ПЕР СЭ, 2004. – 256 с.
- Пономаренко В.А. Психологія человеческого фактора в опасной профессии / В.А. Пономаренко. – Красноярск: Поликом, 2006. – 629 с.
- Савінов О.М. Моделювання та управління якістю підготовки авіаційних фахівців / О.М. Савінов. – К.: НАУ-друк, 2010. – 172 с.
- Семиченко В.А. Приоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? / В.А.Семиченко; за ред. І.А.Зязюна // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. – К., 2000. – С. 178.
- Чемерилова И.А. Формирование готовности будущего педагога к профессиональному самосовершенствованию: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / И.А. Чемерилова. – Чебоксары, 1999. – 192 с.